

wijk van
de **toekomst**

Werken aan de warmtetransitie in wijken, buurten en dorpen

*Inzichten uit een enquête-studie onder betrokkenen
in Gelderse Wijken van de Toekomst*

Colofon

Datum:
Augustus 2024

Auteurs:
Petra Hofman (Diep)
Gino Hofman (Diep)
Wessel Ganzevoort (Tilburg University, Academische Werkplaats Klimaat en Energie)

De enquêtestudie is uitgevoerd in het kader van het provinciale programma Wijk van de Toekomst ter afronding van de ondersteuningsperiode 2020-2024

Leeswijzer

Afgelopen jaren is er door alle **stakeholders** en **belanghebbenden** in het Gelderse hard gewerkt aan de **verduurzaming** van de **gebouwde omgeving**. Met als doel de **CO2 uitstoot** te verminderen. Om een zo concreet mogelijk beeld te krijgen van de uiteindelijke resultaten uit dat harde werken, is er vanuit het ondersteuningsteam Wijk van de Toekomst een **onderzoek** uitgevoerd in samenwerking met de Tilburg University. Door middel van een **enquête** zijn betrokkenen in de Gelderse wijken, buurten en dorpen ondervraagd. De uitkomsten daarvan staan in bijgaande studie.

In de studie vind je de antwoorden op een aantal **onderzoeksvragen** die centraal stonden:

- Hoe kijken verschillende partijen naar succes van een wijkgerichte aanpak voor de energie- en warmtetransitie?
- Wat kunnen we zeggen over de mate van succes van de wijkgerichte aanpakken voor de energie- en warmtetransitie?
- Wat kunnen we zeggen over (verschillen in) condities en aanpakken tussen wijken?

Door bijgaande studie te lezen hopen wij dat je meer **inzicht** krijgt in de **ervaringen** en **resultaten** uit de Gelderse wijken, buurten en dorpen. Ook word je meegenomen in de **kenmerken** van de warmtetransitie in de wijk. Het is mooi als je deze oogst weer kan gebruiken voor jouw **eigen werk** in de **praktijk** van de warmtetransitie.

Veel leesplezier en nieuwe inzichten toegewenst!

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Onderzoeksaanpak
  1. Opstellen vragenlijst
  2. Dataverzameling
  3. Analyse
3. Resultaten
  1. Ervaringen in de wijk
  2. Resultaten in de wijk
  3. Kenmerken van de warmtetransitie in de wijk
4. Conclusies
5. Bijlage: vragenlijst

Inleiding

Wijk van de Toekomst begon in 2015 met een aantal enthousiaste bewoners en ambtenaren uit Gelderland die samen een lerend netwerk vormden. De focus ligt op het toekomstbestendig maken van de energie- en warmtevoorziening in de wijken, dorpen en buurten en bijdragen aan het verminderen van CO2-uitstoot. Dit netwerk, wat van begin af aan ondersteund is door het Gelders Energieakkoord en de Provincie Gelderland, is nu, anno 2024, uitgegroeid tot een netwerk van mensen en organisaties die op meer dan 130 plekken in Gelderland hard aan het werk zijn.

Eén van de grote uitdagingen in dit soort transitie is het meten van succes om op basis daarvan te kunnen bepalen wat werkt onder welke omstandigheden. Een andere uitdaging waar we al vanaf het begin tegenaan liepen is het schakelen tussen de doelstelling voor de energietransitie – het sectorale – en de realiteit in de wijk – het integrale. Afhankelijk van wie je het vraagt kun je andere antwoorden krijgen op de vraag wat ‘succes’ betekent, hoe succesvol de transitie in een wijk verloopt en waardoor dat komt. Nu we aan het eind zijn gekomen van vier jaar ondersteuning, waarin het programma groeide van 19 naar meer dan 130 wijken, buurten en dorpen, wilden we via dit onderzoek dieper in deze vragen duiken. Dit doen we middels een enquête-onderzoek onder betrokkenen in de Gelderse wijken.

In dit rapport staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Hoe kijken verschillende partijen naar succes van een wijkgerichte aanpak voor de energie- en warmtetransitie?
2. Wat kunnen we zeggen over de mate van succes van de wijkgerichte aanpakken voor de energie- en warmtetransitie?
3. Wat kunnen we zeggen over (verschillen in) condities en aanpakken tussen wijken?

Met dit onderzoek hopen we meer inzicht te krijgen in de ervaringen van verschillende partijen die in de Gelderse wijkwarmtetransitie werken. We zijn met dit onderzoek ook op zoek gegaan naar resultaten die bereikt zijn in deze gebieden, en we hebben gezocht naar bepaalde karakteristieken die, alleen of in samenhang, een wijk of aanpak kenmerken.

Op basis van de uitkomsten formuleren we suggesties voor beleid en strategie, en voor de mensen die in de praktijk van de wijken aan de transitie werken. De conclusies en resultaten worden beschikbaar gesteld voor het breder publiek om de wijkwarmtetransitie te versnellen. We hopen dat de resultaten en conclusies uit dit onderzoek hiermee een bijdrage leveren aan de klimaatdoelstellingen.

Onderzoeksaanpak

Opstellen vragenlijst

De vragenlijst is opgesteld door het ondersteuningsteam van Wijk van de Toekomst tijdens de maanden februari en maart 2024, met feedback vanuit Tilburg University op meerdere momenten¹. De vragenlijst bestond uit 25 inhoudelijke vragen, een combinatie van multiple-choice vragen, schalen (meestal met vijf punten) en open vragen ter toelichting. Alleen de eerste vraag, waarin respondenten moesten invullen vanuit welke wijk ze de vragenlijst invulden, was verplicht.

De vragenlijst werd voorafgegaan door een privacy-statement, waarin de respondenten werden geïnformeerd over opslag en delen van data, en privacy; alle respondenten moesten actief hun akkoord met de voorwaarden aangeven voordat ze door konden naar de vragenlijst. In verband met privacy zijn verder geen persoonlijke gegevens (zoals leeftijd of gender) van de respondenten verzameld.

Dataverzameling

Op 11 maart is de enquête online gekomen. De uitnodiging om de enquête in te vullen is in eerste instantie specifiek met 80 personen gedeeld. Deze selectie is samengesteld door het ondersteuningsteam van Wijk van de Toekomst. Het team heeft gekeken naar welke personen betrokken zijn geweest bij de ontwikkelingen in wijken, buurten of dorpen en waarmee de afgelopen vier jaar veelvuldig contact is geweest.

Op 20 maart en op 27 maart zijn er reminders verstuurd naar dezelfde groep mensen. Aanvullend is vanaf 20 maart ingezet op *snowball sampling*, waarbij dezelfde mensen uit zijn genodigd de enquête door te sturen naar andere relevante contacten. In de eerste week van april heeft het team een aantal

specifieke contacten nog telefonisch herinnerd aan de enquête. Deze werden geselecteerd omdat het team kon achterhalen vanuit welke gebieden er nog weinig respons was. De enquête is op 6 april gesloten, op dat moment hadden 41 respondenten de vragenlijst ingevuld.

Analyse

De analyse is uitgevoerd door de onderzoeker van Tilburg University, in de maanden april en mei 2024. Hierbij werd gebruik gemaakt van het statistiekpakket SPSS (versie 29.0.1). De analyses betroffen voornamelijk beschrijvende statistiek, voor aanvullende verbanden is gebruik gemaakt van Chi-square testen (voor het vergelijken van groepen op categorische variabelen), Mann-Whitney U testen (voor het vergelijken van scores op ordinale variabelen tussen twee groepen) en Kendalls Tau (voor de correlatie tussen twee ordinale variabelen). Er is gekozen voor Kendall i.p.v. Spearman in verband met de kleine steekproef. Naast de data uit de vragenlijst is gebruik gemaakt van een aantal variabelen uit het databestand van Wijk van de Toekomst, specifiek voor de regio per wijk, de mate van stedelijkheid, en of een wijk zich meer richt op individuele of collectieve warmte-oplossingen.

¹Naast de auteur van TiU willen we ook Giulia Bazzan van TiU hartelijk danken voor haar input op de vragenlijst

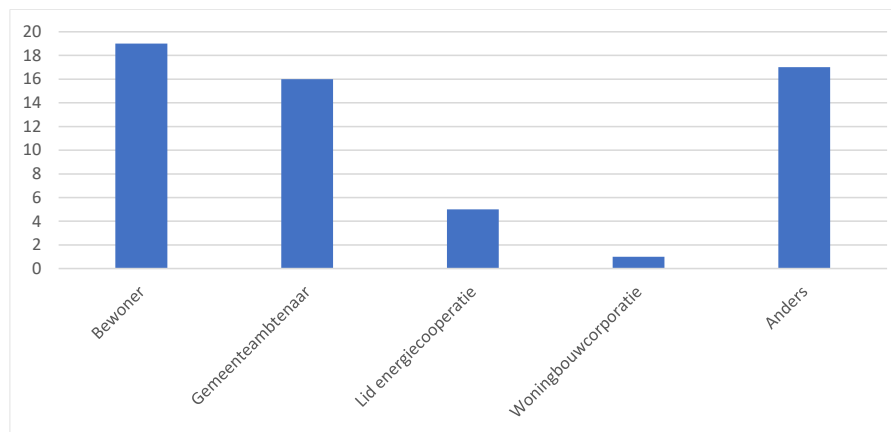
Resultaten

De ervaringen in de wijk

De enquête is ingevuld door 41 mensen. We vroegen eerst of mensen konden aangeven vanuit betrokkenheid bij welke wijk ze de vragenlijst invulden (open vraag), wat door het projectteam is gespecificeerd naar de wijknaam zoals binnen Wijk van de Toekomst wordt gebruikt. Er zijn reacties binnengekomen uit 23 verschillende wijken, met meestal 1 of 2 respondenten per wijk. Een uitschieter is Malden Noordoost, waar maar liefst 7 respondenten uit komen: een gemeenteambtenaar, projectleider en vijf respondenten vanuit de rol van actieve burger. Deze wijk is daarmee enigszins oververtegenwoordigd in de resultaten (17% van de respons).

De vertegenwoordigde wijken zijn ook gegroepeerd in regio's. Hierbij valt op dat meer dan de helft van de respondenten (n=25) vallen binnen de Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, terwijl uit andere regio's (onder andere de Achterhoek of Rivierenland) steeds maximaal 5 responses zijn ontvangen.

Respondenten zijn ook gevraagd welke rol ze hebben in de wijk (zie Figuur 1). De meeste respondenten zijn bewoner (n=19) of gemeenteambtenaar (n=16), een paar respondenten zijn lid van een energiecoöperatie en 1 respondent werkt bij een woningbouwcorporatie. Daarnaast gaven 17 respondenten andere of aanvullende rollen op. Veel bewoners noemen bijvoorbeeld dat ze ook een specifieke rol als actieve burger in het proces spelen, bijvoorbeeld als (bestuurs)lid of initiatiefnemer van werkgroepen of buurtinitiatieven. Een paar respondenten scharen zich onder een andere rol: zo omschrijft 1 respondent hun rol als facilitator en ondersteuner (deze persoon gaf als enige dus ook geen wijk op), en een ander als projectleider. Daarnaast geeft 1 bewoner aan ook betaald lid te zijn van het projectteam in de wijk.

Figuur 1: Rol respondent in de wijk (N=41, meerdere antwoorden mogelijk)

Positieve ervaringen

Bij de positieve ervaringen kwamen een aantal thema's geregeld terug. Zo benadrukten een flink aantal respondenten de toegenomen **betrokkenheid** in de wijk: er ontstaat aanstekelijke energie en enthousiasme onder bewoners, de bewustwording over energie en duurzaamheid neemt toe, en de respondent ervaart dat het onderwerp meer is gaan leven. Ook komt **samenwerking** vaak terug: dit kan zijn een concrete samenwerking tussen partijen, maar vaker nog een algemeen gevoel dat mensen samen de schouders eronder zetten en dingen voor elkaar krijgen, dat de warmtetransitie ervoor zorgt dat mensen elkaar inspireren en meer met elkaar in contact treden, en dat dit alles bijdraagt aan sociale binding in de wijk. Ook zien we een cluster reacties die vooral gaan over **kennisontwikkeling**: toenemende expertise in de wijk, het verkennen van opties en mogelijkheden en formuleren van doelen en strategieën voor de wijk, en het verstrekken van informatie aan bewoners. Ten slotte benoemen een paar reacties het realiseren van concrete activiteiten (bijv. isolatie) of projecten, en twee respondenten geven aan niet genoeg informatie te hebben om de vraag te beantwoorden.

Negatieve ervaringen

Bij de negatieve ervaringen zagen we ook een aantal clusters. Het meest voorkomende thema had te maken met **traagheid en capaciteit**: dat de voortgang soms erg traag is, procedures of onderzoeken lang duren, en dat dit niet alleen draagvlak kan doen afnemen maar ook dat dit alles een zware wissel trekt op de energie en betrokkenheid van vrijwilligers (of ambtenaren). Een bewoner merkt bijvoorbeeld op: "het levert soms erg veel werk op,

waardoor je jezelf een onbezoldigd ambtenaar gaat voelen". Drie andere thema's kwamen ook in verschillende antwoorden terug. Ten eerste de **onzekerheid**, bijvoorbeeld de onduidelijke randvoorwaarden in technische of juridische zin, of hoe toekomstige beslissingen invloed kunnen uitoefenen op keuzes in het heden. Ook complicaties in het **afstemmen** met andere partijen wordt genoemd, bijvoorbeeld contact met de woningcorporatie of afstemming tussen plannen in de wijk en gemeentelijk beleid. Bovendien wordt het bereiken van een **breder groep bewoners** genoemd: dat het lastig kan zijn om grotere groepen te betrekken en in beweging te krijgen, en daarmee vragen over de behaalde impact op wijkniveau. Ten slotte zien we nog een paar kleine clusters: een paar respondenten geven voorbeelden van **conflicten** of sterke meningsverschillen en de negatieve sfeer die daardoor ontstaat, en een paar noemen de **kosten** of het verkrijgen van subsidie. Ook geven drie respondenten aan geen negatieve ervaringen te hebben of hiervoor nog niet genoeg informatie te hebben.

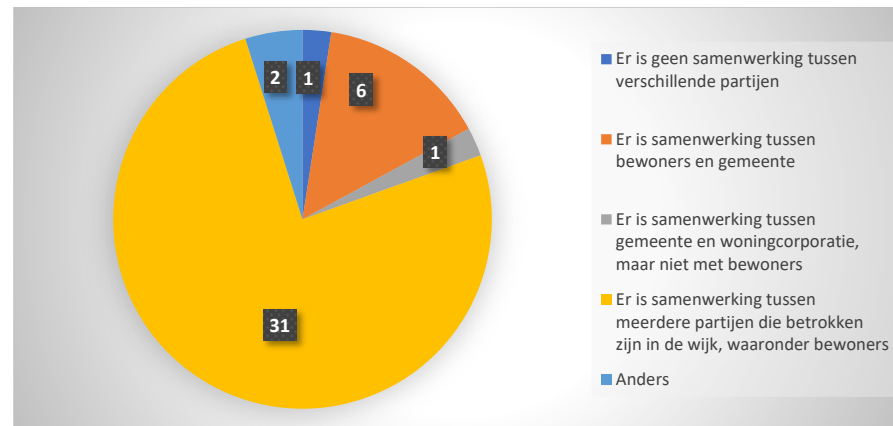

Resultaten in de wijk

We vroegen eerst in hoeverre er in de wijk sprake is van een samenwerking tussen bewoners, gemeente en andere partijen (zie Figuur 2). Een grote meerderheid (n=31) geeft aan dat er in de wijk sprake is van samenwerking tussen bewoners en meerdere andere partijen. Nog eens 6 respondenten zien vooral samenwerking tussen bewoners en gemeente. Slechts 1 respondent ziet een samenwerking zonder bewoners, en 1 ander ziet überhaupt weinig tekenen van samenwerking. Daarnaast geven twee respondenten een ander antwoord: 1 persoon geeft aan dat er wel samenwerking is tussen meerdere partijen, maar dat omwonenden daar geen onderdeel van zijn, en iemand die meer overkoepelend als ondersteuner de enquête invulde geeft aan dat woningcorporaties en netbeheerders vaak beperkt betrokken zijn bij bewonersinitiatieven.

We vroegen vervolgens of de wijk een heldere strategie voor de wijk heeft, bijvoorbeeld geformuleerd in een plan van aanpak, wijkuitvoeringsplan of wijktransitieplan; respondenten konden op een schaal van 1 tot 5 aangeven in hoeverre er een heldere aanpak is uitgewerkt voor hun wijk (waarbij 5 volledig uitgewerkt betekent). De meest gekozen optie is 4 (n=20), waar ongeveer de helft van de respondenten voor kiest, en de andere helft van de respondenten zijn aardig gelijk verdeeld over de overige opties. Dat betekent dus ook dat verschillende respondenten voor 1 of 2 op de schaal kozen (beiden n=6), wat betekent dat naar hun idee er weinig sprake is van een heldere strategie. De 'gemiddelde score' komt uit op 3,3 op een schaal van 1 tot 5.

Figuur 2: Samenwerking in de wijk (N=41)

In een open vraag konden respondenten dit verder toelichten (n=36). Een aantal respondenten geeft aan dat er voor hun wijk een wijkuitvoeringsplan (WUP) is opgesteld, of een ander concreet plan van aanpak. Andere respondenten geven aan dat er wel een meer algemeen plan ligt, bijvoorbeeld een jaarplan, Groenboek of een Transitievisie Warmte, en dat er ondertussen gewerkt wordt aan een concreter plan van aanpak (bijv. een WUP). Een wat grotere groep geeft aan dat er in hun wijk op dit moment gewerkt wordt aan een plan voor de wijk, dus dat de strategie binnenkort gaat komen. Daarnaast geven een flink aantal respondenten aan dat in hun wijk er niet gewerkt wordt vanuit een overkoepelend strategisch plan maar dat in plaats daarvan een pragmatische aanpak is waarbij er meer bottom-up met bewoners wordt gekeken waar de prioriteiten liggen. Een respondent zegt bijvoorbeeld: "Onze aanpak is ontwikkelingsgericht. Dus geen blauwdruk-aanpak". Ook geeft een respondent aan dat er een plan was maar dat dit inmiddels door recente ontwikkelingen is achterhaald.

²Omdat de vraag beantwoordt is op een schaal van vijf punten (ordinaal) moet de term 'gemiddelde' bij deze en latere vragen voorzichtig geïnterpreteerd worden. We rapporteren deze getallen hier ter indicatie

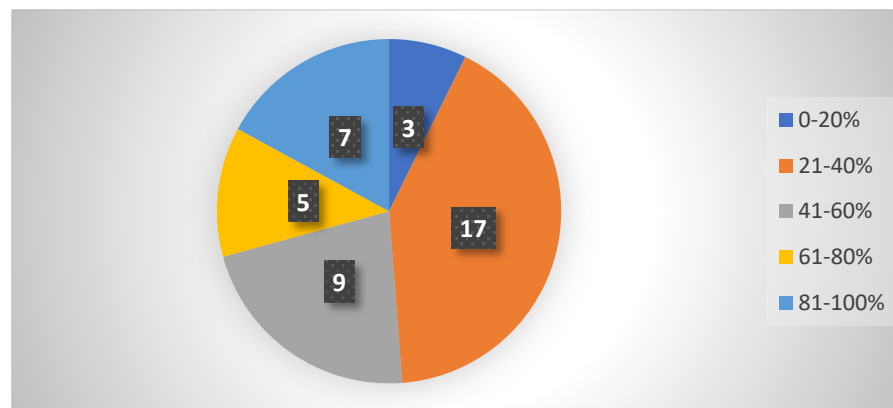

Naast deze meer procesmatige resultaten waren we ook benieuwd wat er daadwerkelijk reeds van de grond is gekomen in de wijk qua concrete realisatie, de spreekwoordelijke 'schop in de grond'. Zo blijkt uit de database van Wijk van de Toekomst dat de respondenten redelijk gelijk verdeeld zijn tussen wijken waar in technisch opzicht voor een meer individuele oplossing wordt gekozen (n=19) of een meer collectieve oplossing (n=15). Via de vragenlijst konden we meer inzicht krijgen in wat tot nu toe gerealiseerd is.

Bij deze multiple-choice vraag (n=39) geeft een meerderheid (n=25) van de respondenten aan dat er woningen in de wijk zijn geïsoleerd, en 10 respondenten geven aan dat er concreet wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een warmtenet in de wijk. Een paar respondenten benoemen de ontwikkeling van alternatieve warmteoplossingen of andere vormen van concrete realisatie, specifiek warmtepompen en zonnepanelen (samen n=5)³.

We stelden ook een aantal specifieke vragen over het betrekken van inwoners. Ten eerste konden respondenten een inschatting geven van het aandeel bewoners in de wijk die inmiddels bereikt zijn omtrent de warmtetransitie (zie Figuur 3). Bijna de helft van de respondenten schat dit op tussen de 21% en 40%, anderen schatten dit vooral hoger in, tot zelfs 81-100%. Chi-square analyses laten zien dat dit geschatte aandeel niet significant verschillend wordt ingeschat door bewoners of gemeenteambtenaren (p=0,505), en ook niet significant verschilt tussen stadsregio Arnhem-Nijmegen en andere regio's (p=1,000), tussen wijken gericht op een individuele of collectieve warmte-oplossing (p=0,314), of naar gelang de mate van stedelijkheid van de wijk (p=0,842).

Het aandeel bewoners dat bereikt wordt is één ding, hoe makkelijk dit gaat is een ander. Respondenten gaven ook op een schaal van 1 tot 5 aan of het lukt om iedereen te bereiken, of dat er inwoners zijn die moeilijk bereikt worden (waarbij hoger op de schaal meer moeilijkheden aanduidt). Hierbij valt op dat de grootste groep (n=17) midden op de schaal gaat zitten, en dat de groep die een 4 of 5 koos (samen n=17) een stuk groter is dan de groep die voor 1 of 2 koos (samen n=7). Dit lijkt er dus op te wijzen dat over de hele linie de meeste wijken in dit onderzoek wel (groepen) inwoners hebben die ze moeilijk kunnen bereiken.

Figuur 3: Inschatting aandeel bereikte bewoners (N=41)

³Bij deze vraag gaven veel respondenten ook voorbeelden van meer procesmatige uitkomsten die zijn gerealiseerd, zoals de ontwikkeling van een Wijkuitvoeringsplan of het opzetten van een informatiecampagne. Deze aspecten komen bij de vragen omtrent samenwerking en betrekken van bewoners aan bod, en zijn daarom bij deze vraag niet meegenomen

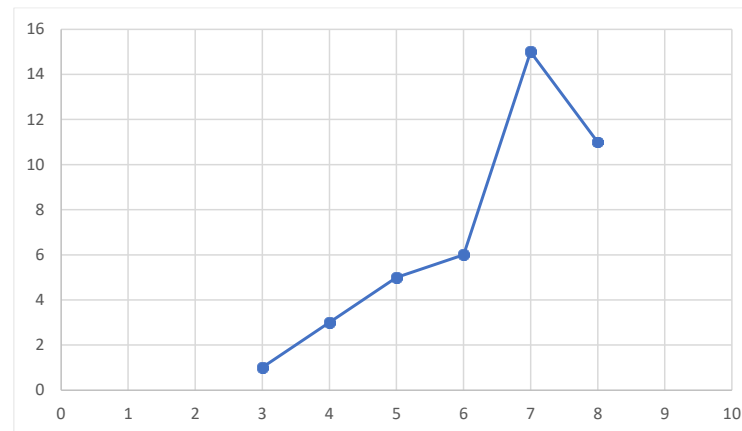
Dit wordt bevestigd door de antwoorden op een open vraag ter toelichting (n=38). De antwoorden hierop vallen grotendeels uiteen in twee thema's. Een deel van de respondenten benoemen in hun reactie specifieke groepen in hun wijk die lastig te bereiken zijn, of de redenen waarom sommige groepen bewoners moeilijk te betrekken zijn. Qua groepen worden bijvoorbeeld private huurders, ouderen, gezinnen met jonge kinderen en anderstaligen genoemd. Wat betreft de redenen worden bijvoorbeeld gebrek aan handelingsperspectief (voor huurders), andere prioriteiten (voor bijv. mensen met kleine beurs) en het 'gedoe' van maatregelen nemen of de slechtere 'business case' qua terugverdienen (voor ouderen) genoemd. Een tweede groep antwoorden gaan meer over de stappen die in de wijk genomen zijn om te proberen een bredere groep bewoners te bereiken; sommige respondenten geven voorbeelden van reeds ontplooiende initiatieven (bijvoorbeeld buurtgesprekken, straatambassadeurs, nieuwsbrieven, deur-tot-deur acties), anderen noemen dat dit op de radar staat of dat aan een communicatiestrategie wordt gewerkt. Een paar reacties stippen andere onderwerpen aan, bijvoorbeeld dat er in de betreffende wijk weinig probleem lijkt te zijn met mensen betrekken, of dat dit bij een andere partij ligt.

Respondenten konden ook een cijfer geven aan de voortgang van de warmtetransitie in hun wijk, op een schaal van 1 tot 10 (zie Figuur 4). Het meest gekozen cijfer was een 7 en het gemiddelde cijfer komt uit op een 6,5, waarbij het laagste cijfer een 3 is (n=1) en het hoogste een 8 (n=11). Mann-Whitney U testen laten zien dat dit cijfer niet significant verschilt tussen bewoners en gemeenteambtenaren ($p=0,857$), en ook niet tussen stadsregio Arnhem-Nijmegen en andere regio's ($p=0,890$) of tussen wijken gericht op een individuele of collectieve warmte-oplossing ($p=0,354$). Een correlatieanalyse laat zien dat er ook geen significant verband is tussen het cijfer en de mate van stedelijkheid van de wijk ($\tau=0,116$, $p=0,402$).

Dit cijfer konden respondenten ook verder toelichten (n=40). De spreiding in

cijfers is ook in deze antwoorden mooi terug te zien. Een deel van de antwoorden benadrukken dat er mooie voortgang wordt geboekt en dat de transitie op de goede weg lijkt; zo vertelt een respondent dat "stappen die we wilden zetten zijn gezet en er is een goede samenwerking met bewoners en de woningcorporatie".

Een ander cluster omvat antwoorden die benoemen dat er al mooie stappen zijn gezet, maar dat er ook nog genoeg werk aan de winkel is; bijvoorbeeld "ik denk dat we in een paar jaar een aardig team vrijwilligers hebben neergezet met resultaat. Maar het is wel een uitdaging om de rest te bereiken." Andere respondenten geven aan dat er qua proces, samenwerking en strategievorming mooie dingen gebeuren, maar dat concrete realisatie van de warmtetransitie nog een volgende stap is. Ten slotte is er een groep respondenten die in hun reactie de nadruk legt op de barrières die ze ervaren, bijvoorbeeld omtrent de traagheid van het proces, afnemend draagvlak in de wijk of onzekerheden omtrent techniek, wetgeving of financiën. Een paar respondenten geeft ook aan dat in hun wijk er nog een start gemaakt moet worden.

Figuur 4: Cijfer warmtetransitie in de wijk (N=41)

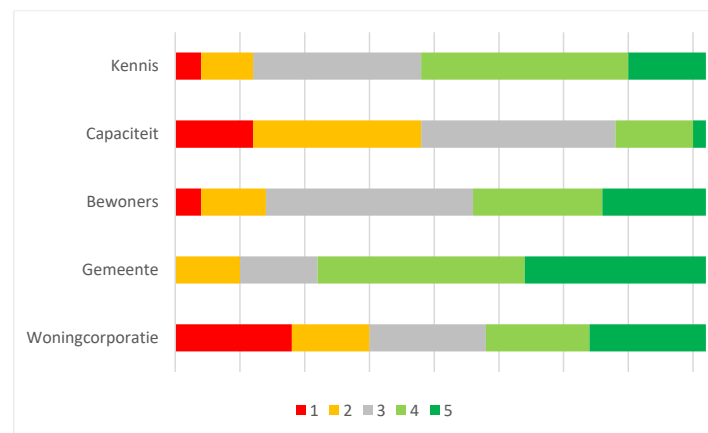
Kenmerken van de warmtetransitie in de wijk

Het laatste deel van de enquête betrof een serie vragen over de kenmerken van de warmtetransitie in de wijk. Specifiek kwamen vijf condities aan bod die van belang kunnen zijn voor een succesvolle warmtetransitie: de beschikbaarheid en toegankelijkheid van kennis, de beschikbaarheid van capaciteit (mensen en/of middelen), actieve betrokkenheid van bewoners, actieve betrokkenheid van de gemeente, en actieve betrokkenheid van de woningbouwcorporatie(s). Voor elke conditie konden respondenten aangeven in hoeverre hier in hun wijk sprake van is (op een schaal van 1 tot 5, van 'helemaal mee oneens' tot 'helemaal mee eens') en per conditie in een open vraag dit verder toelichten. We presenteren hier eerst de uitkomsten van de kwantitatieve vraag (zie Figuur 5).

Uit de resultaten blijkt dat de respondenten de hoogste inschatting maken van aanwezige kennis over de warmtetransitie in de wijk, en actieve betrokkenheid van de gemeente; hier was 4 op de schaal van 1 tot 5 het meest gekozen antwoord. Bij betrokkenheid van de gemeente valt ook op dat geen enkele respondent hier voor 1 koos. De inschattingen van beschikbare capaciteit in de wijk, en actieve betrokkenheid van bewoners, liggen wat lager, met 3 als meest gekozen antwoord. Bij de vraag over actieve betrokkenheid van de woningbouwcorporatie valt op dat de antwoorden hier enorm uit elkaar liggen: respondenten zijn betrekkelijk gelijk verdeeld over de antwoordopties, met eenzelfde aantal respondenten (n=9) die respectievelijk voor 1, 3 en 5 op de schaal kiezen.

Qua gemiddelde scores is dit het hoogst voor actieve betrokkenheid van de gemeente (3,95), gevolgd door kennis (3,49) en betrokkenheid van bewoners (3,41), en daarna betrokkenheid van woningbouwcorporaties (3,05) en als laagste beschikbare capaciteit (n=2,59).

Met Mann-Whitney U testen is geanalyseerd of bewoners en gemeenteambtenaren significant verschillen in hun inschattingen van deze vijf condities. Er waren geen significante verschillen bij de scores voor kennis ($p=0,659$), capaciteit ($p=0,502$) en betrokkenheid bewoners ($p=0,961$). Er waren echter duidelijke significante verschillen voor wat betreft betrokkenheid van de gemeente ($p=0,009$) en de woningcorporatie ($p<0,001$).

Figuur 5: Mate van aanwezigheid van vijf condities voor de warmtetransitie (N=41)

In beide gevallen schatten respondenten die gemeenteambtenaar zijn de betrokkenheid een stuk hoger in dan deelnemende bewoners: voor betrokkenheid van de gemeente kozen bijna alle ambtenaren voor 4 of 5 op de schaal, terwijl dit door bewoners meer gemengd werd ingevuld, en bij betrokkenheid van de woningcorporatie lag het zwaartepunt van de antwoorden van ambtenaren rond 4 en 5, terwijl dit voor bewoners bij 1-3 lag.

Met Mann-Whitney U testen is ook bekeken of de inschattingen van condities verschillen tussen stadsregio Arnhem-Nijmegen en andere regio's, of tussen wijken gericht op individuele of collectieve warmte-oplossingen. Voor wat betreft de regio waren er geen significante verschillen voor de scores op kennis ($p=0,804$), capaciteit ($p=0,890$), betrokkenheid bewoners ($p=0,133$) en betrokkenheid gemeente ($p=0,292$). Er was echter wel significant verschil voor betrokkenheid van de woningcorporatie ($p<0,001$): deze lijkt aanzienlijk hoger ingeschat te worden door respondenten van buiten de regio Arnhem-Nijmegen (voornamelijk 4 of 5 op de schaal) dan door respondenten uit de regio Arnhem-Nijmegen die meer verdeeld reageerden.

Voor wat betreft wijken gericht op collectieve of individuele oplossingen zagen we hetzelfde patroon. Er waren geen significante verschillen voor inschatting van mate van kennis ($p=0,784$), capaciteit ($p=0,918$), betrokkenheid bewoners ($p=0,471$) en betrokkenheid gemeente ($p=0,391$), maar wel voor betrokkenheid woningcorporatie ($p=0,002$). Respondenten uit wijken met een focus op collectieve warmte-oplossingen lijken de betrokkenheid van de woningcorporatie hoger in te schatten (veel 4 of 5 op de schaal) vergeleken met respondenten uit wijken die zich meer richten op individuele oplossingen (meer 1-3 op de schaal).

Ten slotte is met een serie correlatieanalyses gekeken of de scores op deze condities nog samenhang vertonen al naar gelang de mate van stedelijkheid van de wijk. Voor geen van de vijf condities was dit verband significant⁴.

Voor elk van deze vijf kenmerken konden respondenten bovendien via een open vraag hun inschatting toelichten. Per kenmerk vermelden we hieronder de indrukken uit de open vragen:

Kennis (n=25): twee veelvoorkomende reacties zijn ten eerste dat het opbouwen van kennis sterk *work in progress* is en dat er nog veel uitgezocht moet worden, ook omdat het allemaal nog veel pionierswerk is, en ten tweede dat kennis sterk verschilt tussen partners in de wijk, bijv. opmerkingen over een klein aantal bewoners en actief betrokkenen met veel kennis en een groot deel van de wijkbewoners die minder kennis hebben, of kennismonopolie van commerciële partijen. Een deelnemer merkt bijvoorbeeld op: "We hebben expertise in de wijk, maar deze mensen hebben weinig tijd. De mensen die veel tijd hebben, hebben minder expertise". Een paar deelnemers merken op dat er meer kennis is op bepaalde vlakken dan op andere (bijv. wel over techniek maar minder over de sociale kant), of geven aan dat ze expertise van buitenaf inhuren, bijv. dankzij subsidie. Een paar mensen geven aan dat kennis nog opgebouwd moet worden, of niet te weten hoe dit er voor staat

⁴Uitkomsten Kendall's Tau: kennis ($\tau=0,076$, $p=0,586$), capaciteit ($\tau=-0,127$, $p=0,364$), betrokkenheid bewoners ($\tau=-0,109$, $p=0,434$), betrokkenheid gemeente ($\tau=-0,116$, $p=0,412$), betrokkenheid woningcorporatie ($\tau=-0,112$, $p=0,410$)

Capaciteit (n=28): de lagere score op de schaal zien we ook terug in de open antwoorden. Veel respondenten geven aan dat menskracht een knelpunt is, dat er onvoldoende mensen zijn die zich actief inzetten of dat de last nu wordt gedragen door een kleine groep wiens energie ook een keer op is. Een aantal reacties benadrukken hetzelfde vanuit organisatieperspectief, bijvoorbeeld een gebrek aan capaciteit bij de gemeente; een respondenten geeft bijvoorbeeld aan: “We hebben maar één ambtenaar en die heeft alles qua duurzaamheid in zijn pakket”. Een aantal reacties geven aan dat dit soms betekent dat je moet schipperen tussen ambities en capaciteit, of dat verschillende vormen van capaciteit niet altijd in balans zijn (bijvoorbeeld wanneer de bereidheid van mensen er is, maar niet voldoende financiële middelen). Ten slotte geven een paar mensen aan de capaciteit in hun wijk op dit moment goed is, of dat er hiervoor extern wordt ingehuurd

Betrokkenheid bewoners (n=21): een paar respondenten benadrukken de actieve inzet van betrokken bewoners, of geven aan dat ze sterke verschillen zien per wijk. De meeste reacties benoemen echter dat er in de wijk een actieve groep bewoners is (soms een paar mensen, soms een wat grotere groep), en dat het grootste deel van de bewoners lastig te activeren is. Een paar mensen geven bovendien aan dat zij bewoners in de wijk überhaupt als betrekkelijk passief ervaren, en een respondent geeft aan dat bewoners in hun wijk best mee willen doen maar hier niet de capaciteit voor hebben

Betrokkenheid gemeente (n=25): verschillende respondenten geven in hun antwoord een indicatie van de rolverdeling tussen gemeente en bewoners. In sommige antwoorden komt een beeld van de gemeente als sturende partij en

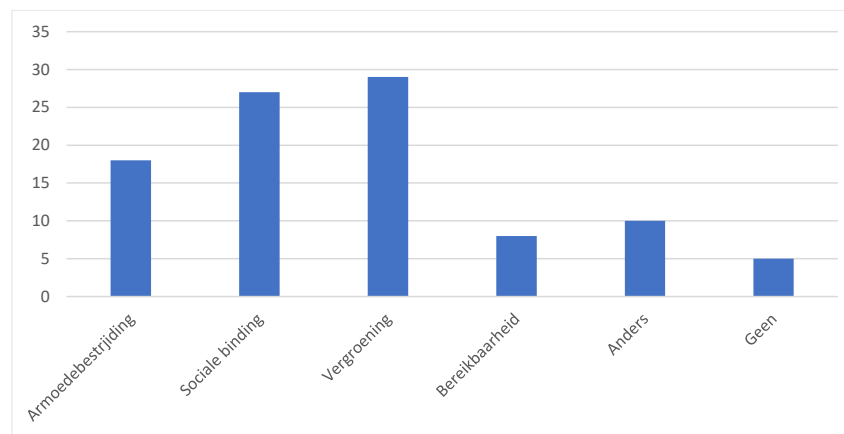
kartrekker naar voren, in andere antwoorden wordt samenwerking benoemd (bijvoorbeeld deelname van ambtenaren in werkgroepen), en twee respondenten benadrukken dat de gemeente een meer ondersteunende/faciliterende rol heeft maar dat de wijk de regie houdt. Een aantal respondenten benoemen dat er (te) weinig ondersteuning vanuit de gemeente is, met daarbij soms het gevoel dat andere wijken een hogere prioriteit zijn. Daarnaast gaan een aantal antwoorden over andere thema's, bijvoorbeeld een indicatie van de soort activiteiten waar de gemeente zich op richt, of een respondent die aangeeft dat iemand die zich eerder als procesbegeleider inzette inmiddels vanuit de gemeente betrokken is

Betrokkenheid woningcorporatie (n=29): ongeveer een derde van de reacties beschrijft een goed contact of productieve samenwerking met woningcorporaties in de wijk, en een aantal respondenten geven aan dat hier spoedig eerste stappen in worden gemaakt. Een paar respondenten geven aan dat er geen betrokkenheid van de woningcorporatie is, of dat pogingen tot samenwerking tot niets hebben geleid, bijvoorbeeld omdat de prioriteiten elders liggen. Twee respondenten geven aan dat er geen woningcorporaties actief zijn in hun wijk

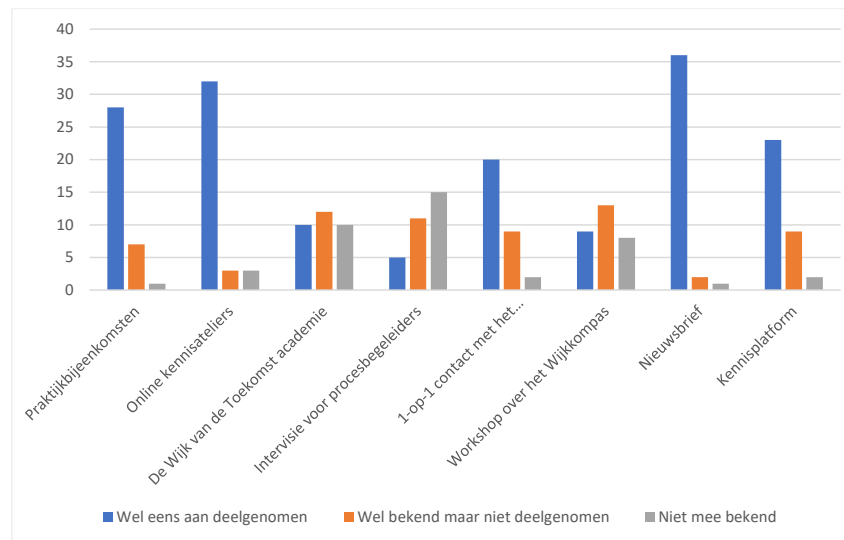

Wat betreft de wijkaanpak/strategie konden respondenten ook aangeven of andere thema's behalve warmte hier een rol in spelen (zie Figuur 6). In de enquête konden vier mogelijke thema's worden aangevinkt (meerdere antwoorden mogelijk): Armoedebestrijding, sociale verbinding, vergroening, en bereikbaarheid. Daarnaast konden respondenten ook andere thema's toevoegen die in hun wijkaanpak een rol spelen, of aangeven dat hun strategie echt op warmte is gefocust. Uit de resultaten blijkt dat zeker vergroening (n=29) en sociale binding (n=27) in veel wijken vertegenwoordigd in de enquête onderdeel van de wijkaanpak zijn, en ook armoedebestrijding (n=18) is dat geregeld. Slechts 5 respondenten gaven aan dat hun wijkaanpak/strategie geen andere thema's behelst. Bij de categorie 'anders' werden onder andere klimaatadaptatie, wijkeconomie, gezondheid, sport en zorg, deeltvervoer en een brede herinrichtingsopgave / aanpak openbare ruimte genoemd.

Ten slotte is gepolst met welke activiteiten van Wijk van de Toekomst respondenten bekend zijn, en wel eens aan hebben deelgenomen (zie Figuur 7). De resultaten laten zien dat respondenten vooral veel ingeschreven zijn voor de nieuwsbrief (n=36), en deelgenomen hebben aan online kennisateliers (n=32) en praktijkbijeenkomsten (n=28). Ook een aanzienlijke groep neemt deel aan het Kennisplatform (n=23) en heeft 1-op-1 contact gehad met het ondersteuningsteam (n=20). Verder valt op dat intervisie voor procesbegeleiders het minst bekend is bij de respondenten.

Figuur 6: Andere thema's als onderdeel van de warmte-aanpak of strategie (n=40)

Figuur 7: Bekendheid met Wijk van de Toekomst (n=30-39, verschilt per item)

Conclusies

Met dit onderzoek wilden we meer inzicht krijgen in de ervaringen van verschillende partijen die in de Gelderse wijkwarmtetransitie werken. We zijn met dit onderzoek ook op zoek gegaan naar resultaten die bereikt zijn in deze gebieden, en we hebben gezocht naar bepaalde karakteristieken die een wijk of aanpak kenmerken. Ondanks dat dit onderzoek een relatief beperkt aantal respondenten omvat (N=41) vertegenwoordigen de respondenten wel stemmen uit 23 verschillende wijken, waarmee dit onderzoek inzicht verschaft met brede relevantie voor de lokale warmtetransitie.

In dit laatste hoofdstuk geven we eerst antwoord op de drie centrale onderzoeksvragen. Vervolgens doen we op basis daarvan suggesties voor beleid en strategie, en mensen die in de praktijk van de wijken aan de transitie werken. Ook doen we suggesties voor vervolgonderzoek.

1. Hoe kijken verschillende partijen naar succes van een wijkgerichte aanpak voor de energie- en warmtetransitie?

Door te vragen naar positieve en negatieve ervaringen met de energie- en warmtetransitie in de wijk hebben we inzicht gekregen in de manier waarop verschillende partijen kijken naar succes van de transitie. Positief zijn mensen over toename van betrokkenheid bij de energietransitie ('het gaat leven'), verbetering van samenwerking ('samen de schouders eronder') en kennisontwikkeling bij betrokken partijen en in de wijk. Traagheid van processen om tot resultaat te komen, onzekerheden, veel werk met beperkte capaciteit en moeilijkheid om bepaalde groepen bewoners te bereiken worden genoemd als negatieve ervaringen die succes juist in de weg kunnen staan.

2. Wat kunnen we zeggen over de mate van succes van de wijkgerichte aanpakken voor de energie- en warmtetransitie?

Gemiddeld geven de respondenten de voortgang een 6,5, waarbij we een aanzienlijke spreiding zien. Een grote meerderheid van de respondenten geeft aan dat er in 'hun' wijk sprake is van samenwerking tussen bewoners en meerdere andere partijen. Het aandeel bewoners in de wijk dat inmiddels bereikt is omtrent de warmtetransitie wordt door bijna de helft van de respondenten ingeschat tussen de 21% en 40%. Dit geeft aan dat een deel van de bewoners bereikt is, maar een substantieel deel ook nog niet. Voor de meeste wijken in dit onderzoek geldt dat er wel (groepen) inwoners zijn die ze moeilijk kunnen bereiken. Dit zijn onder andere **anderstaligen, private huurders, ouderen en gezinnen met jonge kinderen**.

3. Wat kunnen we zeggen over (verschillen in) condities en aanpakken tussen wijken?

We onderzochten vijf condities die van belang kunnen zijn in de transitie: kennis, capaciteit, en betrokkenheid van bewoners, gemeenten en woningcorporaties. Onze resultaten laten duidelijke verschillen zien tussen wijken voor wat betreft ervaren betrokkenheid van de gemeente en de woningcorporatie. Ook zien we dat wijken verschillen in de rol die de gemeente inneemt; soms wordt de gemeente omschreven als kartrekker, in andere als faciliterend. Wat opvallend is, is dat gemeenteambtenaren in ons onderzoek de betrokkenheid van zowel gemeente als woningcorporatie een stuk hoger inschatten dan deelnemende bewoners. **Dit laat zien dat bewoners de betrokkenheid van een gemeente of woningcorporatie heel anders ervaren, en wellicht veel minder van meekrijgen.** Respondenten uit wijken met een focus op collectieve warmte-oplossingen lijken de betrokkenheid van de woningcorporatie hoger in te schatten vergeleken met respondenten uit wijken die zich meer richten op individuele oplossingen. We trekken hier voorzichtig de conclusie dat **in wijken waar aan collectieve oplossingen gewerkt wordt vaak samengewerkt wordt met de woningcorporatie.**

De beschikbaarheid van kennis lijkt niet zozeer te verschillen tussen de wijken, maar tussen partners binnen de wijken. Verschillende respondenten benoemen een klein aantal bewoners en actief betrokkenen met veel kennis en een groot deel van de wijkbewoners die minder kennis hebben, of kennismonopolie van commerciële partijen. Ook geven respondenten aan dat nog veel uitgezocht moet worden omdat het allemaal nog veel pionierswerk is.

Een ervaren gebrek aan capaciteit komt duidelijk naar voren in dit

onderzoek. Veel respondenten geven aan dat menskracht een knelpunt is. Op dit moment lijkt in veel wijken een tekort te zijn aan mensen die zich actief inzetten, waardoor een kleine groep mensen veel werk moet verzetten, wat uiteindelijk zijn tol kan gaan eisen. Dit kan soms betekenen dat niet alle ambities die in een wijk worden geformuleerd gehaald kunnen worden zonder versterking van de capaciteit.

In nagenoeg alle wijken wordt ook aan andere thema's gewerkt, naast de warmtetransitie. Slechts 5 respondenten gaven aan dat hun wijkaanpak/strategie geen andere thema's behelst. **Welke thema's dat zijn verschilt tussen de wijken.** Uit de resultaten blijkt dat vergroening en sociale binding vaak onderdeel van de wijkaanpak zijn. Ook verschillende andere thema's worden soms aan de warmtetransitie gekoppeld, waaronder armoedebestrijding, gezondheid en mobiliteit.

Aanbevelingen

De energie- en warmtetransitie wordt als uitdagend ervaren door veel partijen door de traagheid van processen om tot resultaat te komen, de beperkte capaciteit en de moeilijkheden met het bereiken van een brede groep bewoners. Als tegenhanger en antwoord daarop lijkt de toename van betrokkenheid bij de energietransitie ('het gaat leven'), verbetering van samenwerking ('samen de schouders eronder') en kennisontwikkeling bij betrokken partijen en in de wijk perspectief en positieve energie te geven.

Een eerste aanbeveling is dan ook om te blijven investeren in het creëren van betrokkenheid, samenwerking en kennisontwikkeling. Dit zijn zaken waarop direct invloed uitgeoefend kan worden en die bijdragen aan een cruciaal fundament onder de transitie. Het werkelijk versnellen van processen en het tegengaan van taaiheid is veel moeilijker om direct te beïnvloeden.

Een tweede aanbeveling die hier direct op inhaakt is om aandacht te blijven besteden aan (manieren om) doelgroepen die tot nu toe nog minder betrokken zijn bij de transitie, en om ook daarin van elkaar te leren. De inschatting is ook dat deze groepen minder kennis over en capaciteit voor de transitie hebben wat deelname voor hen mogelijk kwetsbaarder maakt. In het geval van samenwerking tussen bewoners en gemeenten hebben de bewoners vaak een negatiever beeld bij de betrokkenheid van de gemeente dan de gemeente zelf – hier is dus nog winst te behalen waar het gaat om coalitievorming en de samenwerking tussen partijen. Met woningcorporaties wordt vooral samengewerkt in het geval van collectieve warmteoplossingen voor de buurt. De vraag is of die collectieve belangen in de wijktransitie niet verder reiken dan alleen maar het ontwikkelen van een warmtenet.

Een belangrijk signaal is dat bijna alle respondenten aangeven dat menskracht een knelpunt is in deze weerbarstige opgave en dat ze zich zorgen maken over de energie die het de kleine groepen mensen – bewoners én ambtenaren – kost die zich nu zo actief inzetten. Het is belangrijk om deze mensen te waarderen en ondersteunen.

wijk van
de **toekomst**

wijk van
de **toekomst**

Bijlage: vragenlijst

Jouw bijdrage is waardevol

Fijn dat je helpt bij ons onderzoek naar de warmtetransitie in Gelderland. Jouw ervaringen zijn waardevol. Ben je in meerdere wijken betrokken? Kies dan degene waar je de meeste lessen uit hebt geleerd en geef hieronder aan welke wijk dat is. Geef daarbij ook aan wat jouw rol is.

NB: Als je wilt kun je de enquête ook nog voor een andere wijk invullen.

* Vereist

Privacyverklaring

Zonder akkoord op de privacyverklaring mogen we jouw antwoorden niet verzamelen.

1. *Deelname aan deze enquête is vrijwillig, en je kunt op elk moment jouw deelname beëindigen. Jouw IP-adres wordt niet opgeslagen. Het ondersteuningsteam van Wijk van de Toekomst is verantwoordelijk voor veilige opslag van jouw antwoorden, en Universiteit Tilburg voor de analyse. De data worden verder niet met derden gedeeld. De resultaten worden zo gepresenteerd dat ze niet herleidbaar zijn naar individuele personen.* *

☐ Akkoord

Jouw ervaring in jouw wijk

Om ervoor te zorgen dat we jouw antwoorden kunnen linken aan de wijk waar je betrokken bent stellen we een aantal vragen. Zo kunnen we beter afleiden welke kenmerken tot een bepaalde mate van resultaat in een wijkaanpak leiden.

2. Ik vul deze vragenlijst in vanuit mijn betrokkenheid bij de volgende wijk/buurt of dorp. We noemen dit in de rest van de enquête 'jouw wijk': *

3. Mijn rol in de wijk is: (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Bewoner
- ☐ Gemeenteambtenaar
- ☐ Medewerker woningbouwcorporatie
- ☐ Lid energiecoöperatie
- ☐ Andere

4. Beschrijf in een paar zinnen een positieve ervaring met het werken aan de warmtetransitie in jouw wijk.

5. Beschrijf in een paar zinnen een negatieve ervaring met het werken aan de warmtetransitie in jouw wijk.

Resultaten in jouw wijk

We zijn benieuwd hoe je naar de behaalde resultaten in jouw wijk kijkt. Daarover gaan de volgende vragen.

6. In hoeverre hebben jullie een samenwerking tussen bewoners, gemeente en andere partijen gevormd?

- ☐ Er is geen samenwerking tussen verschillende partijen
- ☐ Er is samenwerking tussen bewoners en gemeente
- ☐ Er is samenwerking tussen gemeente en woningcorporatie, maar niet met bewoners
- ☐ Er is samenwerking tussen meerdere partijen die betrokken zijn in de wijk, waaronder bewoners
- ☐ Andere

7. Hebben jullie een heldere aanpak/strategie voor de warmtetransitie in de wijk? Bijvoorbeeld een wijkuitvoeringsplan, wijktransitieplan, een procesaanpak of ander soort plan van aanpak.

1

2

3

4

5

Nee, geen heldere
aanpak

Ja, volledig uitge-
werkte aanpak

8. Ruimte voor toelichting op voorgaande vraag.

9. Wat is er daadwerkelijk van de grond gekomen als het gaat om de warmtetransitie in jouw wijk? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Er worden woningen geïsoleerd
- ☐ Er wordt een warmtenet ontwikkeld
- ☐ Implementatie van alternatieve warmteoplossing
- ☐ Andere

10. Kun je een inschatting geven hoeveel procent van de bewoners in jouw wijk inmiddels bereikt is over de warmtetransitie?

Hiermee bedoelen we bijvoorbeeld dat ze meedoen aan activiteiten of een nieuwsbrief hebben ontvangen.

- ☐ 0-20%
- ☐ 21-40%
- ☐ 41-60%
- ☐ 61-80%
- ☐ 81-100%

11. Zijn er in de wijk inwoners die jullie moeilijk kunnen bereiken?

1	2	3	4	5

Nee, we kunnen iedereen bereiken

Ja, we kunnen inwoners moeilijk bereiken

12. Ruimte voor toelichting op voorgaande vraag.

13. Dit zo beschouwend, welk cijfer geef jij zelf de voortgang van de warmtetransitie in jouw wijk?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

14. Waarom geef je dit cijfer?

Kenmerken van de warmtetransitie in jouw wijk

Ten slotte zijn we nog benieuwd naar de kenmerken van de **warmtetransitie** in jouw wijk. Daarover gaan de volgende stellingen.

15. Er is voldoende kennis over de warmtetransitie beschikbaar en toegankelijk in jouw wijk.

1	2	3	4	5

helemaal mee oneens

helemaal mee eens

16. Ruimte voor toelichting op voorgaande vraag.

17. Er is voldoende capaciteit in mensen en/of middelen voor de warmtetransitie beschikbaar in jouw wijk.

1	2	3	4	5

helemaal mee oneens

helemaal mee eens

18. Ruimte voor toelichting op voorgaande vraag.

19. Er is actieve betrokkenheid van bewoners in jouw wijk.

1	2	3	4	5

helemaal mee oneens

helemaal mee eens

20. Ruimte voor toelichting op voorgaande vraag.

21. Er is actieve betrokkenheid van de gemeente in jouw wijk.

1	2	3	4	5

helemaal mee oneens

helemaal mee eens

22. Ruimte voor toelichting op voorgaande vraag.

23. Er is actieve betrokkenheid van (een) woningbouwcorporatie(s) in jouw wijk.

1	2	3	4	5

helemaal mee
oneens

helemaal mee eens

24. Ruimte voor toelichting op voorgaande vraag.

25. Welke andere thema's spelen een rol in jouw aanpak/strategie voor de wijk? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Armoedebestrijding
- ☐ Sociale verbinding
- ☐ Vergroening
- ☐ Bereikbaarheid
- ☐ Geen andere thema's
- ☐ Andere

26. Aan welke van de volgende activiteiten van Wijk van de Toekomst heb je wel eens deelgenomen?

	Wel eens aan deelgenomen	Wel bekend maar niet deelgenomen	Niet mee bekend
Online Kennisateliers	☐	☐	☐
Praktijkbijeenkomsten	☐	☐	☐
De Wijk van de Toekomst academie	☐	☐	☐
Intervisie voor procesbegeleiders	☐	☐	☐
1 op 1 contact met het ondersteunings team	☐	☐	☐
Workshop over het Wijkkompas	☐	☐	☐
Nieuwsbrief	☐	☐	☐
Kennisplatform	☐	☐	☐